

eller rettere det Tal af Fæstegaarde paa over 12 Tønder Hartkorn, der findes her i Landet, forekommer mig dog allerede noksom at tale for, at Godseterne heller ikke have søgt at bruge eller at misbruge i noget stort Maal den Afgang, som Lovgivningen hidtil har aabnet dem til at sammenlægge Gaarde. Der fandtes nemlig den 1ste April 1860 af Fæstegaarde paa over 12 Tønder Hartkorn i hele Landet, med Undtagelse af Bornholm, kun 62 Gaarde med et Hartkorns Tilliggende af 958 Tønder, hvilket vil sige det samme som, at Gjennemsnittstilliggendet for hver af disse Gaarde var 15 til 16 Tønder. Dette viser, baade at Antallet af sammenlagte Gaarde var ringe, og at de heller ikke ved Sammenlægningen vare komne ret meget op over det Maal, der er det sædvanlige for, hvad der henregnes til Bøndergaarde, nemlig 12 Tønder Hartkorn. Det hele Tal af Gaarde paa over 12 Tønder Hartkorn udenfor Bornholm var dengang 1754. Heraf udgjorde Tallet paa Hovedgaardene, saavidt jeg erindrer, mellem 7 og 800, og derefter vilde det samlede Antal af Bøndergaarde paa over 12 Tønder Hartkorn altsaa være omtrent 1,000. Fæstegaardenes samlede Hartkornsmasse var dengang c. 73,000 Tønder, altsaa omtrent $\frac{1}{5}$ af hele Landets Hartkornsmasse. De større Fæstegaardes Tal udgjorde derimod, som sagt, kun 62 mod omtrent 1,000 større Bøndergaarde, som fandtes i det hele taget, altsaa omtrent $\frac{1}{4}$ af dissees Tal. Det vil heraf ses, at der ogsaa fandtes forholdsvis langt færre Gaarde paa over 12 Tønder Hartkorn eller sammenlagte Gaarde paa Fæstegodset end paa Selveiergodset, og jeg tror, at man af disse Oplysninger med Sikkerhed vil kunne drage den Slutning, at Godseterne i lanat mindre Maal end de frie Giere have benyttet den dem hidtil hjemlede Ret til Sammenlægning af Bøndergaarde, ligesom jeg iforveien har paavist noget Eignende med Hensyn til Udstykning, og man skal derfor vistnok vanskeligt kunne finde nogen Grund, hentet fra det almindelige Vel, til nu at indskrænke den Ret, som de hidtil have havt. — Der er endnu et Spørgsmaal, som knytter sig til denne Paragraf i Lovforslaget, nemlig om Fæsteligten for

Parceller paa over 1 Tønde Hartkorn. Dette er et Spørgsmaal, som i alt Fald kan sættes i Forbindelse med Paragrafen, men som jeg dog iøvrigt ikke skulde være kommen ind paa, naar der ikke var blevet givet mig en ganske særegen Anledning dertil ved det Foredrag, hvormed Diskussionen om hele det Lovforslag, der her foreligger, blev indledet igaar af den høitærede Justitsminister. Jeg fandt mig foranlediget til strax overfor det af ham Fremførte at fremkomme med, hvad jeg nærmest vil kalde en personlig Bemærkning. Jeg fandt mig nemlig foranlediget til at supplere den høitærede Justitsministers Udtalelse med en udtrykkelig Erklæring om, at, naar han havde sagt, at den nugældende Fortolkning hidrørte fra Tiden efter 1861, saa maatte jeg gjøre opmærksom paa, at den i alt Fald ikke hidrørte fra den Tid, i hvilken Godsetene havde havt den Være at være Indenrigsministre, men at Godseter-Indenrigsministrene meget mere havde modtaget denne Fortolkning som den ene rigtige, dengang de tiltraadte deres Plads. Ved Stiden af paany at fremhæve denne personlige Bemærkning kan jeg imidlertid dog ikke Andet end idag tillige at fastholde som min Anskuelse, at den Fortolkning, som Indenrigsministeret saaledes har fulgt i Tiden efter 1861, og som det vel at mærke væsentlig har fulgt til Skade for Godseterne, idetmindste i de Tilfælde, der ere mig bekendte, ogsaa er den rigtige. Den høitærede Justitsminister udtalte sig om, at Bestemmelserne i saa Henseende syntes ham tvivlsomme, men det var jo dog klart nok, at det var hans personlige Overbevisning, at den siden 1861 fulgte Fortolkning var urigtig. Jeg skal, som sagt, ligeover herfor udtale som min personlige Overbevisning, at denne Fortolkning er den rigtige. I alle Love eller rettere i alle Forordninger om Fæsteligten, idetmindste i alle dem, som jeg med det levende korte Bærstel har kunnet faa bladet igjennem, er Udtrykket nemlig altid det, at Bøndergaardene skulle bortfæstes. Dette Udtryk „Bøndergaardene“ gaar netop bestandig igjen, og Spørgsmaalet bliver altsaa det: „Hvad skal der forstaas ved en Bøndergaard?“ eller rettere „Hvad har der været forstaaet ved en Bøndergaard, dengang da